

Salut, democràcia i llibertat. Els dilemes ètico-polítics de la pandèmia.

Beques de bioètica, Fundació Víctor Grífols

***

Jordi Muñoz Mendoza

Albert Falcó Gimeno

Andreu Arenas Jal

Francesc Amat Maltas

(Universitat de Barcelona)

La pandèmia de la COVID-19 ha plantejat un bon nombre de situacions inèdites per a les nostres societats i també per als nostres sistemes polítics. Per primer cop en cent anys una pandèmia global d'aquestes característiques ha obligat governs de tot el món a imposar mesures estrictes de tancament i confinament de la població, de manera gairebé simultània i amb un abast inèdit. La COVID-19 ha plantejat una sèrie de reptes de fons als sistemes polítics democràtics.

En aquest projecte de recerca hem caracteritzat analíticament aquests reptes com una sèrie de dilemes als quals les democràcies contemporànies s'han hagut d'enfrontar. Tot i que en la seva concreció actual els dilemes són nous i estan vinculats a la conjuntura específica de la pandèmia, en molts casos estan relacionats o tenen paral·lelismes amb els que s'han plantejat en altres situacions recents i actuals, com ara la crisi climàtica, el terrorisme internacional o la gran recessió que va començar el 2008.

Des del punt de vista democràtic, podem identificar dos grans dilemes. En primer lloc, hi ha un dilema sobre la governança en temps de pandèmia. La naturalesa tècnica i complexa del problema, així com la necessitat d'aplicar mesures estrictes de confinament de la població o altres mesures restrictives, poden afavorir el suport a solucions autoritàries (inspirades en el model xinès) tendents a la concentració horitzontal i vertical del poder en executius estatals o a solucions de caràcter tecnocràtic per sobre de la democràcia de partits. En segon lloc, hi

ha un dilema vinculat als drets civils i les llibertats individuals potencial entre la confiança social i la cooperació o l'ús d'instruments coercitius i disciplinaris en el control de la població per garantir les mesures de distància física i confinament.

Evidentment, a la tensió entre la protecció de la salut i les llibertats o la governança democràtica cal afegir-hi una tercera pota: l'economia. De fet, moltes de les decisions que han hagut de prendre els governs durant la pandèmia han posat en evidència l'existència de tensions importants entre la necessitat de protegir la salut pública i lluitar contra la propagació del virus, la necessitat de preservar tant com sigui possible el funcionament normal de l'economia, i la protecció de drets i llibertats fonamentals. Aquest triangle de tensions entre salut, economia i llibertat ha estructurat bona part del debat públic, i defineix el que podem denominar el trilema de la pandèmia.

En aquest treball, en primer lloc hem definit, analitzat i caracteritzat el trilema, i identifiquem els diferents models ideals de resposta al trilema, que proposen models diferents de gestió de la pandèmia. Però el nostre objectiu fonamental és l'estudi de les respostes de la ciutadania. En quina mesura estan disposats els ciutadans i les ciutadanes a sacrificar l'economia per a protegir la salut pública? I les llibertats? Per a respondre a aquestes preguntes dissenyem i realitzem una sèrie d'experiments d'enquesta, i en particular dos experiments d'elecció (denominats experiments conjoint), que ens permeten caracteritzar les preferències dels ciutadans, i la importància que donen a cadascuna de les tres dimensions.

Els nostres resultats indiquen que la protecció de la salut és, amb diferència, el factor que té més pes en l'estructura de preferències de la ciutadania. Després de la salut, l'economia és el següent criteri i, a una certa distància, es troba la preservació de les llibertats. Encara que els tres factors són importants per a l'opinió pública, la jerarquia entre ells és molt clara. Els resultats indiquen una certa tolerància social cap a algunes retallades de llibertats a canvi de major protecció contra el virus i contra les conseqüències econòmiques de la pandèmia. Tanmateix, la disposició a renunciar a llibertats i democràcia a canvi de protecció contra el virus fou, segons les nostres dades, molt important en la primera onada, davant del que es percebia com una amenaça nova i desconeguda, i després es va afeblir i normalitzar molt. Sembla que l'element fonamental, doncs, és la percepció d'amenaça i incertesa. Aquests resultats són importants per a entendre en quin context es prenen les decisions polítiques.